Urbõkuu 24. päiv 2009
Nummõr 6 (177)
Leht mass erälde ostõn 5 kruuni

UMA LEHT

VANA VÕROMAA RAHVA UMAN KEELEN LEHT

Ruuda Georg tuust, mille om liinamiihiga rassõ asju aia

Kae lk 2

Harglõ ja Karula valla rahvas tohtrõ-hädän

Kae lk 3

Ruitlanõ taht maakerrä eelektrit ajama panda

Kae lk 4

Sõmmõrpalo valla muusigamiis

Riidi, 20. urbõkuul peeti Sõmmõrpalon muusigalaata, kon valiti valla muusik ja tunnustõdi ka tõisi valla muusigategijit.

Valla muusikus sai lõõdsamiis Lindmetsa Harri, kiä päält lustligõ lõõdsalukõ lei ka paar vanna kandlõluku. «Iks om hää miil, ku sinno niimuudu tunnustõdas,» üteľ Harri avvonime saamisõ kotsilõ. Lindmetsa Harril om mängmises peris Teppo Augusti lõõts, pillimäng om täl joba geenen: ilda aigu peeti Mõnistõn suurõlt timä esä, lõõdsakuningu Lindmetsa Elmari 100. sünnüaastapäivä.

Rahvapille hellü olľ Sõmmõrpalon kõvastõ kuulda: üles asti väiku ja suurõ kandlõmängjä ja ka tõnõ lõõdsamiis – Leisi Taivo.

«Hää torõ tunnõ om, ma olõ laulu ja mängu seen nii uman vallan ku mitmõl puul muial ja jäi väega rahulõ,» kitť umakandi rahva muusigategemist kullõlnu puhkpillimiis Vaaski Tõnu. «Lõõdsamäng om rahvalõ muidoki üle prahi ja kandlõmäng nakkas kah huugu kogoma – eski ma sai minevaasta kandlõlõ jala ala ja jaanitulõl veidükene mängi!»

Uma Pido lavastaja om tiatrimiis

Tõist võrokeelist laulupito Uma Pido nakkas lava pääle säädmä tiatrimiis Trassi Raivo (63). Tedä avitas filmi- ja tiatrikunstnik Hõragu Toomas (57).

Trassi Raivo om peri Õdagu-Eestist, tuuperäst plaan tä kõgõpäält võrokõisi ilmakaemistõ sisse ellä.

«Tuu om väega illos, ku kiäki viil kongi umma kiilt kõnõlõs, selle minno tõmbaski Lõuna-Eesti kant,» seletäs tä ütte põhjust, mille tä taht tõist Umma Pito lavasta. «Mullõ väega miildüs, et võrokõsõ umma kiilt hoitva ja taha näide keelehoitmisõlõ ummi oskuisiga üten avita.»

Trassi Raivo om vabakutsõlinõ näütlejä ja lavastaja, olnu Pärnu Endla tiatri ja Rakvere tiatri päänäütejuht. Umas elotüüs pidä tä klassikaliidsi Eesti lukõ lava pääle säädmist. Perämäst Trassi Raivo säetüt vabaõhutükkü «Pärija» sai nätä minevä suvõ Otõpääl, lugu kõnõľ Otõpääst muinasaol. Päält Umma Pito, 2010. aastaga põimukuul sääd Trassi Raivo lava pääle luu rüäkrahvist Bergist. Tuud tükkü mängitäs Sangastõn, kon tulõva üleilmalidsõ rüäpäävä.

Hõragu Toomas om avitanu kujonda hulga Tallinfilmi mängufilme, telesaatit (Miljonimäng, Tõehetk) ja ka tiatrilavastuisi. Viimäne suurõmb tüü olľ eelmidse suurõ laulu- ja tandsupido kujondaminõ (kon voki tuld sülgsi! – tõi tä näüte ütest aśast pido kujondamisõ man).

Hõragu Toomas om esä puult võrokõnõ, kaḩos kuuli timä Urvastõ kooli lõpõtanu esä 32aastadsõlt ja tuuperäst om Toomassõ köüdüs Võromaaga nõrgas jäänü. Uma Pido lavastamisõ man ütenlüümine and tälle võimalusõ Võromaaga inämb tutvas saia.

Uma Pido kõrraldamisõ toimkund valisi lavastaja vällä 12. urbõkuul. Tõnõ Uma Pido om tulõva aasta 29. lehekuu pääväl (29.05.2010).

Raamat Võro tiatriateljeest

Tiatrimiis Tubina Taago om kokko säädnü raamadu Võro tiatriateljeest. Säändse nimega tiatri olľ Võrol aastil 2003–2008.

Raamatun om är tuud teedüs kõigi tiatriateljee etendüisi kotsilõ, päält tuu viil mõnõ artikli tiatriateljeest.

Raamadu näütämine om neläpäävä, 26. urbõkuul kell 18 Võro instituudi saalin.

UL

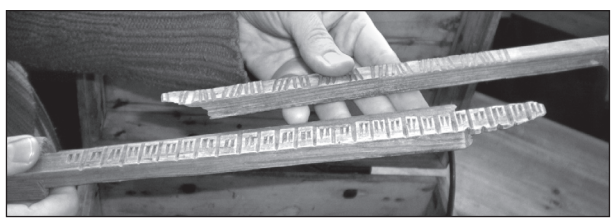

Põnõva pulga muusõummõ messi päält. 20.–22. urbõkuu pääval olľ Võrol vana Võromaa muusõummõ mess, kohe tulľ kokko 15 muusõummi, päält tuu viil ka käsitüüliisi ja Pokumaa.

Põlva talorahvamuusõumi nukakõsõst löüdse säändse põnõva aśa nigu magasipulga. Noid anti vanast noilõ, kiä magasiaidast villä lainus võti. Pulk olľ katõ poolõga: üts puul jäi lainuvõtja kätte, tõõnõ magasiaidalõ. Kaḩos olõ-i alalõ ütegi katõ poolõga pulga mõlõmbat puult.

PEEDOSAARÕ KAISA jutt ja pilt

Kiudutamisõ aastapäiv

Hummõn, 25. urbõkuu pääväl saa 60 aastakka märtsikiudutamisõst. Võrokõnõ RAIGI EEVI, kiä parhilla Virumaal eläs, kirotas uma esä Raigi Johannõsõ perre kiudutamisõ luu.

Hummõn om 25. urbõkuu. 60 aastakka tagasi, 1949. aastagal olľ seo päiv palľodõ jaos väega õnnõdu.

Võromaal Kõllõstõ vallan mino kodotalon Kindal naaś tuu päiv nii. Hummogu kell viis koputõdi väega kõvastõ ussõ pääle, kõik heräsivä üles. Ku mu 13aastanõ veli Sulev kuulsõ, et ette loeti säädüs, et terve pere om elos aos Tsiberihe määrät, pandsõ tä rõivilõ ja tahtsõ läbi aknõ är paeda.Joba olli aknõ trikli vallalõ, a sis tä nägi, et aknõ takan sais vinne soldan, püss sälän ja tääk otsan.

57aastanõ esäkene pallõľ lupa tsika tappa, selle et munapühi olli tulõman ja taheti pühis tappa. Es lubata, üteldi, et kanno või. Imäkene (43) nakaś kraami kokko pandma. Mi perren olli viil 8aastanõ sõsarakõnõ ja 84aastanõ vanaimä, kes olľ haigusõ peräst sängün. Tä pallõľ ja iksõ: «Tütrekene, las ma koolõ uman sängün, mul om tütär, kes minno matt.» Kiudutamisõ kõrraldaja, Häätarõ külänõvvokogo esinaanõ üteľ, et ku sängüst vällä ei tulõ, sõs lasõ soldanil sängü ümbre tõugada.

Väega häste, et es keeldä täl kadonukõsõl vokki üten võtta, villahiide keträmine jo poolõlõ. Esä ja vanaimäkene hoitsõva viil väräjäpostist kinni ja ikivä, a imä olľ nii kangõ, et istsõ rii pääle ja üteľ, et misjaos kommunistõlõ ummi silmäpisarit näüdädä.

KOHA PRIIDU TSEHKENDÜS

Ma esi olli sis 18aastanõ ja opsõ Tarton oppajidõ instituudin. Ku tuu päiv kuuli, mis perrega juhtu, olli ma üüd kängsepätüükuan. Hummogu käśk täditütär mul är sõita Virumaalõ sugulaisi mano. Katõ nädäli peräst lätsi kuuli tagasi. Näi kooli nimekiräst kistutõduisi opilaisi nimekirja, tuu olľ kolmveeränd lehekülge pikk. Mu nimi olľ kah sääl ja minno kuuli tagasi es võetagi. Lätsi sis põllubrikatiiri kuuli ja aasta peräst tüüle Tarto rajooni sovhoosi. Sääl kästi komsomolis naada, a ku mu perrest teedä saadi, sis visati vällä ja lasti tüült kah vallalõ. Elo vei minno Põḩa-Eesti, kohe olõ jäänüki.

Vanõmb veli olľ 1949. aastagal 20aastanõ ja Pärnumaal sovhoosi direktri, kiuduť käsu pääle ka inemiisi terve üü. A sis es kannahta tuud vällä, et ummi tüüliisi pidi vidämä, kiroť hindäle komandeeringu vällä, et kiudutamisõst vällä vingõrda. Sai tuu iist kolm aastakka vangi Koola puulsaarõ pääl pluss kolm aastakka inemiseõiguisist ilmajäämist.

Mu perre «prii sõit» lõppi Baikali takan vangilaagrin. Sääl kuuli katõ kuu joosul 50 vanainemist. Ka mu väiku ja armsa vanaimäkene sai suvõ algusõn mõtsa viirde matõtus. Sõs tetti «sortirohvka»: noorõ inemise kullakaivandustõ, perräjäänü mõtsatüüle. 13aastanõ velekene nakaś kah mõtsatüülises, selle et es olõ säänest kuuli, kohe olõs saanu viiendähe klassi minnä.

Imä olľ vaigutaja, kehvä tervüsega esä olľ tallimiis. Esä kuuli 1953. aastaga 8. mail Irkutski haigõmajan. Veli võtť välläsaadõt ukrainlanna naasõs, eläs Aasovi mere veeren. Sõsarakõnõ tulľ tagasi Tsiberi mehe ja katõ tütrekesega. Imä tulľ 1961. aastagal kodomaalõ allkirä vasta, et ei nakka midägi tagasi nõudma ja ei tohe ellä Taľnan ja Põlva rajoonin.

Iks mõtlõ näide pääle, kes siist tuu 25. urbõkuu üüse viidi: Võromaa latsõ Ilme, Sulev, Viire, Mart, Maire, Jevgenia, Liidia, Leida, Selma, Valiida, Anton, Kaie, Endel, Elmo, Heino, Aino, Eevi, Malle – parhilladsõ soliidsõn iän tervüseviaga inemise. Elämi viil, hoiami kokko, ärku olku aolugu tuust hirmsast pääväst vaiki.

Võrolt viidi är 60 pakõndi-kasti

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

«Pakõndikonteiner viidi kuu aigu tagasi är ja es tuvvaki inämb tagasi!» seleť pahatsõlõ pensionär, kiä eläs Võrol Jaama 16 majan. «Kohe ma nuu konservikarbikõsõ ja kilekoti panõ? Palota näid ei saa, tsurgit korsna är!»

«Ega noid konteinerit inämb tagasi ei saaki,» tiidse Naruski Hegri Võro liinavalitsusõst. Joba prükü sortma harinu Võro liinainemise piät kas tuu harinõmisõ maaha jätmä vai nakkama pakõndikotikõisi kotost kavvõlõ vidämä – terve Võro liina pääle om alalõ jäänü 41 pakõndikasti.

Suurõmba jao (kokko 60 kasti) kässe suuri elomaiu haldaja Võro Kinnisvara radokuun Ragn-Sellsi prügüfirmal minemä viiä. Nuu konteineri olľ Võro Kinnisvara umal aol suuri maiu mano telnü.

«Olľ jutt, et konteineri viiäs tühäs ilma rahalda,» seleť Võro Kinnisvara juht Kriisi Mati. «A minevä keväjä naati konteineri sissu väega rangõlt kaema: olľ sääl seen kasvai üts võileib vai karbikõnõ kõrraligult mõskmalda, sis nõuti kõrraga kasti tühäsviimise iist hariligu prügü hinda ja viil eräle välläkutsõ hinnakirä perrä.»

Kriisi Mati üteľ, et mõnõ maja man ja mõnõl kuul massõ pakõndikastõ tühäsviimine joba pia sama palľo ku tuu maja hariligu prügü ärviimine.

«Et Võro liin olľ kuulutanu mi pakõndikonteineri avaligõs konteinerites, kohe võiva kõik inemise pakõndit panda, sis olľ meil ka ummi maiu inemiisile rassõ selges tetä, mille prügüvidämise iist nii palľo mano piät masma,» kõnõľ Kriisi Mati.

Tõnõ hädä olľ tollõn, et Võro Kinnisvara saa es nõuda täüs saanu pakõndikasti kõrraga tühäsviimist. Nii aivaki konteineri üle veere, mõnikõrd nätäl, mõnikõrd kats.

Kriisi Matil lätś peräkõrd kops üle massa ja tä otsusť, et las liin tell esi nii palľo pakõndikonteinerit, ku liinarahva jaos hääs arvas.

Atelli-i liin esi midägi: Naruski Hegri jutu perrä uurva vahtsõstpruukmisorganisatsiooni liina käest õnnõ tuud, kohe olnu hää pakõndikastõ panda. Seost aastast muudõti pakõndisäädüst kah viil niimuudu, et Võro 14 000 elänigu jaos piät liinan olõma kokko õnnõ 17 pakõndikonteinerit, ei inämb.

No omgi lugu sääne, et konteinerit või viilgi minemä viiä ja ku kiäki taht tuud hindä maja mano saia, piät tuu kasti uma raha iist rentmä.

ARHIIVIPILT

Arvada nakkasõ Võrol pakõndikasti jäl üle veere ajama.

MÄRGOTUS

Kõnõlõmi ummi sõnnoga!

Kulssi ütspäiv raadiost uudissit, ku diktor anď tõsidsõ helüga teedä: «Eestit ohustab protektsionism!» Esiki pääministri ollõv tuu iist hoiatanu. Suur hirm tulľ kõrraga pääle: raadioinemine es seledä poolõ sõnagagi, midä ma pelgämä piät.

Kai perrä: protektsionism tähendäs tuud, ku sa härgütät süümä eesti süüki, ostma Eesti kaupu vai ütlet vällä, et ärke ostkõ välläma kraami. Halv ollõv tuu selle, et mi olõmi Euroopa liidun ja tohe-i tsurki kauba, teenüsside, raha ja tüüjõu vapa liikmist!

Kaĺos olõ-i tuu ainukõnõ sõna, midä aokirändüsen ilma seletüseldä pruugitas. Üteldäs «krediidiressurss», «infrastruktuur», «detailplaneering». Ja ku perän tulõ vällä, et viimätsenä kirotõt sõna taadõ om käkit plaan su tarõ mano mobiilimast, prügümägi vai ruusakarjäär tetä, sis om perän ilda ikkõ.

Laulja ja näütekiränik, Vilsandi miis Tätte Jaan sooviť tetä imäkeelepääväst okei-vaba päävä. Et tuul päävä̧l tõtõst kõnõlda uman ilosan imäkeelen (om su imäkiil sis eesti, võro, seto, mulgi, kihnu vai määnegi muu kiil) ja jättä vällämaa sõna pruukmalda. Uma Leht tugõ tuud mõtõt katõ käega. Umalt puult püvvämi terve aasta läbi aśost sändside sõnnoga kirota, et egäüts aśast arvo saasi.

HARJU ÜLLE, päätoimõndaja

UMA LEHT

Telmisenummõr 00917
Ilmus egä katõ nädäli takast tõsõpäävä
Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro
E-post: umaleht@umaleht.ee; info@umaleht.ee

Päätoimõndaja: Ülle Harju 78 222 21, 56 606 494 info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org laivi77@hot.ee
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster 56 213 177 mariko.faster@gmail.com

Välläandja: Võro Selts VKKF
Trükjä: AS Võru Täht
Leht Internetin: http://www.umaleht.ee

Lehe välläandmist tugõva:
Riiklinõ programm «Lõunaeesti kiil ja kultuur»
ja
EESTI KULTUURKAPITAL

Muial puul omma vana kalmõ inemiisile uhkusõs ja toova rahha kah sisse

Ku aolugu sekäs elämist

KÕIVUPUU MARJU, umakultuuritiidläne

Ütskõik kohe sa ka ei kae, egält puult vahis aolugu vasta: videles kõrraldõt ja kõrraldamalda papridõ pääl arhiiven, keldrin ja tarõpäälitsin. Aolugu om är käkit suuri vai väikeisi kotussidõ nimmi sisse, juusk riigi- ja maakunnapiire piten, talupiirest kõnõlamalda. Su umahindä vahmiili aolugu vahis egä jumala hummok vasta su lihatside latsi näost ja lüü vällä näide egäpäävätsen üllenpedämisen.

Aolugu tulõ küländ sakõstõ vällä maa seest. Tõnikõrd om tuu peris harilik praht, a tõnikõrd midägi rohkõmb: inemise luid, ehteasju ja sõariistu, vannu müüre...

Mi esämaa om sääne maa, et timä ihon lövvüs armõdu hulga esivanõmbidõ matussõpaiku. Noid, mis tarvitusõl omma, noid kutsumi kalmuaidus. Ja noid, kiä sääl puhkasõ, mi mäletämi esi vai mäletäse mi vanõmba sugulasõ. Lõunõ puul Eestin om kombõs, et surnuaiapühis tulõva elävä inemise kokko, et miilde tulõta noid, kiä lännü ja üle kaia nuu, kiä elon ja kiä aastaga mano tulnu... Kalmuaian üllenpidämise kotsilõ omma uma säädüse ja korgõ hengeharidusõga inemise pidävä nuist vastavaidlõmalda kinni.

No osa matussõpaiku om pikä ao joosul inemiisil meelest lännü, õnnõ kotussõnimi – Kalmõ vai Kalmõtõmägi – ja tõnõkõrd ka põlvõst põlvõ edesi antu rahvajutu andva tunnistust tuust, et sääl või olla vana matussõpaik. Ja küländ sakõstõ omgi, ku arheoloogi manu uurma laskõ.

A tuud olõ-i jo koolin opat, mis piät maaumanik tegemä, ku tä maaga kuun saa üten vana matussõpaiga. Koolitõt hengega inemine küsüs kõgõpäält aśatundjidõ käest nõvvu: mis edesi tetä, kuis olla? A ku aśatundja asõmõl om dresseerit ammõtnik, kedä om opat kiildmä ja käskmä, omgi tülü majan. Nigu juhtu Rõugõ-Ruusmäe vaihõl Mustahambal, kon tsiklimehe Kalmõmäe pääl muarallit peivä ja vana kondi mäe seest vällä tulli.

Sõs otsitaski Munamäe seest munnõ, vanatütrigu kaibva Andsumäe läbi, et külelämmistäjäs Antsu löüdä vai otsitas tuud puuti takan, kon inemise luid kilo kaupa müvväs, et nuid naabri maa pääle sokuta, et sõs om hää kaia, ku naabrimehe äriplaan kõrbõma lätt.

Aolugu ei sekä elämist, aoluuga tulõ nigu naabrimehega mõista häste läbi saia. Veidükese mõtlõmist ja piässi olõma ka Eesti Vabariigin võimalik asju niimuudu aia, et satu aastit tagasi koolnu inemise puhkasõ rahun ja parhillatsil inemiisil om aoligust elost ni umast ettevõtmisõst hää miil.

Minke sõitkõ näütüses kasvai siiäsamma lähküle Gotlandi saarõ pääle ja kaegõ esi uma silmäga perrä: vana kivikirstkalmõ omma talu huuvõ avvus ja uhkusõs. Linnujaama autidõ saismisplatsi pääle mahusõ nä ka är. Ja lambakoplidõ ja suuri teie viirde... egäle poolõ. Ja toova maaumanigulõ viil rahha kah sisse.

Kiri

Kiri kiroda aadrõssil Tartu 48, Võro liin 65609 Uma Leht vai info@umaleht.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä. Kirä iist honorarri ei masta.

Ilusa omma väiku ja lihtsä aśa!

Lugõsi lehest tuud, et Võro liina Tamula järve viirde Roosisaarõ silla manu tahetas määnestki perädüsuurt «punga» pistü panda.

Nimes olľ tollõl külh «Elujõud», a tulõ vällä, et taa om iks taasama paari aastaga tagunõ Eesti Imä «pung», midä iks õnnõs peräkõrd immä kujutama es panda.

Üts asi om mullõ mõistmalda: milleperäst liinaherrä võtva säändsiid asju ette, ilma et rahvaga arutasi, mis rahvas seost pungast arvas? Kas ti tahassi säänest «promenaati» piten patsiiri, tunda rõõmu ilusast Võru liinast ja Tamula järvest?

Mu arvaminõ om, et tuu promõnaat olnu illus, ku tiiraakõsõ man olõsi häste palľu haĺast, esisugumaidsi puukõisi ja puhmakõisi, sääl vaihõl mõni kitsõ vai jänesse kujukõnõ, pingikene, kon istusõ nuurmiis ja tütärlats, kes hoitva tõnõtõõsõl käekeist ja viil midägi säänest. Uskõ minnu – väiku ja lihtsä aśa omma ilusa!

SIKA AAVO, Võro miis

Ruuda Georg: maamehe klaarva asju nii, nigu inemiisile hää om

Kas Võromaa inemine piässi hääs kitmä, ku timä valda tahetas tõsõga kokko panda vai maakunnast üts suur vald tetä? Kas tuu olnu hää, ku keskkuul olnu õnnõ Võron ja Põlvan? Võro vallavanõmb Ruuda Georg (49) seletäs tsipakõnõ umma arvamist tuu kotsilõ, määne elokõrraldus mi kandin hää olnu.

Kas teil om häämiil tuust, et timahava iks haldusreformi vägüsi är ei tetä?

Häämiil om tuust, et kõnõldas kimmäst vahtsõst tähtaost (2013. aastak – UL). Et kipõlt ja vägüsi reformi tetä, piässi valitsus inne umavaihõl tuu kokko lepmä. Nii lää-i ütski asi läbi, ku üts ministri plaani vällä hõikas, a tõsõ tuud hääs ei kitä.

Võro liin kuts Võro ja Sõmmõrpalo valda perrä uurma, kas saasi kolmõ pääle ütte umavalitsust tetä. Kas ti meelest om seo hää plaan?

Tsõõrikvald om iks maakunnakeskusõga köüdet. 250 Võro valla last käü liinan koolin ja üle saa liinalatsõ käü valla koolõn. Huviharidus om piaaigu tävveligult Võro liinan. Inemise eläse vallan, käävä liina tüüle ja vastapiten kah. Omma ütidse tii, viivärk, bussiliiklus...

Milleperäst es tahtnu ütte minnä: Võro valla latsiaia ja kooli omma parõmban kõrran ku liina uma. Võro liinauulitsidõ kõrdategemise jaos om vaia väega-väega hulga rahha. Ku kokko minnä, om arvada, et investeeringu läävä liina, kon om inämb inemiisi.

Liin om kõvastõ inämb rahha lainanu ku vald. Mi olõmi rahha hoitõn toimõ tulnu, a sis tulõssi nuu suurõ lainu ütitselt är massa.

Maamehe ajava asjo kah veidikese kogokundligumbalt: meil olõ-i vallavolikogon säänest eräkundlikku jaotuvust. Suurõmb jago asjo klaaritas är tuu perrä, kuis om kõgõ kasuligumb inemiisile, mitte ütele vai tõsõlõ eräkunnalõ. Mullõ paistus, et Võromaal om parhilla sääne variants parõmb.

Esi olõti Isamaa ja Res Publica liidu liigõ?

Olõ aastit olnu väega passiivnõ liigõ. Ei mõistaki kõrraga üteldä, määne om IRL vai Reformieräkunna poliitiga paikligun umavalitsusõn. Ma ei näe, et sääl midägi erinevät om. Kõik tahtva samma: et kooli ja latsiaia, tii, viivärk olõssi kõrran, raamadukogo saanu vahtsõ aknõ...

Antoni Tõnu (keskeräkundlasõst Võro liinavolikogo esimiis – UL) om ütelnü, et umavalitsusõn piät olõma selge eräkundlik vastutus. A kõgõ suurõmb vastutus om sis, ku inemine eläs tollõn paigan, näge inemiisi egä päiv ja tuust tulõva ka inemiisile kasuligu otsussõ.

Mille om Võro liinal egä veitkese ao takast määnegi skandaal – Eesti Imä jandal, kivipark, puiõ ragominõ –, a Võro vallal olõ-i üttegi?

Mu kogõmus näütäs, et inne ku määnestki asja tetä, ei piässi tuud nii väega ette kuulutama. Ku midägi om valmis saanu, sis olnu mõistlik kutsu aoleht vai raadio kohalõ. Ja maakunnakeskus om joba sääne kotus, mis tervele maakunnalõ kõrda lätt.

Põlva om jo kah maakunnakeskus, a sääl olõ-i puultki nii palľo pahanduisi.

Aśa-ajamisõn om Põlva iinkujos palľodõlõ. Palľo aśa om vaia kokko kõnõlda ja kokkolepmisest kinni kah pitä, mitte egä veitkese ao takast jäl määnestki arotamist ette võtta.

Võro liinan omma ka selge ärihuvi, mis omma köüdedü planeeringide ja puutõ asukotussidõga, uulitsidõ ehitämisega. Poliitikil tulõ sääl inämb rehkendä äri-inemiisi tahtmiisiga.

Teil tuud hätä sis ei olõ vai?

Meil om palľo ettevõtjit volikogon külh, a nii selgit huvvõ joht kellelgi ei olõ, et naada näütüses teie ehitämist suunama.

Mi volikogo om parhilla säänest miilt, et ku Võro liin pakk vällä, et võissi uuri, midä häädhalva kokkominek toonu, sis või tuud jo tetä. A kas tuu pääle piät õkvalt nii palľo rahha kuluma, nigu Võro liin om ütelnü (600-700 tuhat kruuni – UL), kimmähe saa uurmisõ tetä ka palľo väikumba raha iist. Ma käve nii kümme aastakka tagasi ütel oppusõl, sääl olľ vaia tetä lõputüü ja mu lõputüü olľgi tsõõrikvalla võimaligust arõngust. Ma tei tuu tüü ilma rahalda är!

A tuud mi tõtõstõ ei tiiä, kas Võro valla rahvas taht ütist umavalitsust, säänest küsümist olõ-i kunagi olnu ja inemise võissi saia uma arvamisõ vällä üldä.

Olõ külh esi palľodõga kõnõlnu, a vastus olõnõs tuust, kelle käest küssü. Kosõ kandin om hulga inemiisi, kes eläse sääl, a muu elo om köüdet liinaga. A nuu, kelle latsõ käävä valla latsiaidun vai koolõn, nägevä ohtu, et ütitsen umavalitsusõn saa-i Puiga ja Parksepä kuul inämb nii palľo tähelepandmist ja rahha ku parhilla. Ku maainemise mõtlõsõ Võro liina teie pääle, sis om näile selge, et ütitsen umavalitsusõn om tuu aśaga umbõs sama lugu. Liin om jo kehvä pinna pääl,

HARJU ÜLLE PILT

Ruuda Georg.

liinateie ehitämine mass palľo ja joba valmis teid tulõ viil üle tetä. Et liinatii ja kooli kõrda saia, tuus lätt viil satu miljonit kruunõ.

5000 eläniguga Võro vald om ka Euroopa mõistõn küländ suur umavalitsus, meil olõ-i vaia kipõlt kellegagi ütte hiitä.

A ku sunnitas kokko minemä, määne variants olnu kõgõ parõmb: kokkominek Võro liina ja Sõmmõrpalo vallaga, Võro maakund = Võro vald vai kokkominek kihlkunnapiire perrä?

Kogo maakunna umavalitsus sobis Võro vallalõ kõgõ inämb. Ello Põlva ja Rõugõ suunan liikma panda kah vast ei õnnistu.

Kas maakunnasuurudsõn vallan tetäs är Võro liina tahtmisõ perrä suur gümnaasium õnnõ Võrolõ?

Ütelt puult: egä päiv jääs Võro maakunnan üts inemine veidembäs. A tõsõlt puult, ku üten kotussõn kuul kinni panda, jääs sääl ka kõik muu elo hulga vaesõmbas, inemise nakkasõ är minemä. Parksepän vast midägi hullu ei juhtu, a Varstun olõssi külh suur tagasilüük.

Vaesõl aol latsi kotost vällä saata om kah rassõ. Või tulla inämb latsi, kes inämb kuuli ei lääki.

Kooli om edimäne, mille peräst kisklõma mintäs, ku umavalitsuisi kokkominekist jutt käü, Põlvan olľ tuud nätä. (Vald taht hää nimega Mammastõ latsiaid-algkoolilõ vahtsõt maia ehitä, Põlva liinapää jäl taha-i tuu pääle katsat miljonni kuluta – UL) Määnest nõvvo ti Põlvalõ annasi?

Põlva liina ma olõ kõgõ kitnü, Tammõ Tarmo om unikaalnõ liinapää: täl om Põlva vallanõmbas olõmisõ kogõmus kah ja timä arvas, et liin ja vald iks piässi ütte hiitmä. Ma arva, et ku koolimaja tollõn aśan ainukõnõ takistus om, tasus näil tsipakõnõ aigu maaha võtta ja sis edesi minnä, ku kire lahtunu omma.

Om kokkohoitmisõ aig. Mille päält ti kokko hoiati?

Palku päält võissi jo kokko hoita, a tuu ei olõs õigõ. Valla palgal om üten oppajidõga 200 inemist, näist 40 saa palka õnnõ 5000 kruuni kuun.

Mi remondimi vast veidemb teid. Ku mi investiirsemi minevaasta kümme miljonni kruuni, sis timahava miljoni. Mi tulõmi toimõ, a rassõ om noil umavalitsuisil, kellel om suur lainukuurma.

Kas teil om kah tegünü tüüldä inemiisi armee? Om teil mõtõ, kuis saanu näid valla hääs tüüle panda?

Noid tulõ mano jah, kukki suuri kuundamiisi olõ-i meil olnu.

Palľodõlõ peris miildüs hädäabitöid tetä. A noid meil väega ei olõ pakku. 1930. aastidõ keskel suurõ majanduskriisi aigu kaivõti Võhandu jõgi lapjidõga sirgõs. Säänest tüüd meil pakku olõ-i!

Midä tegevä ti uma latsõ, kas nä tulõva kodokanti tagasi?

Vanõmb poig Rasmus om BNSin majandusuudissidõ toimõndaja. Täl om aastanõ tütär, pere eläs Taĺnan.

Tütär Marit eläs Brüsselin, tüütäs Kallasõ Siimu büroon, a Talina lähkül om täl kah maja. Miis om täl sakslanõ, lats käü aig-aolt ka Väimälä latsiaian. Seo lats om kolmõkiilne lats.

Mu noorõmb poig om 13, käü Võrol Kreutzwaldi gümnaasiumin.

Ma usu, et tütär tulõ tagasi, latsõga kõnõlõs tä õnnõ eesti keelen.

Lauliti kah Umal Pidol miihikoorin Mehe Mõtsast. Midä teile tähendäs võrokiilne laulupido ja umakultuur?

Seo olľ üts väega vahva ettevõtminõ Võromaal! Aituma tegijile!

Kon ti juurõ omma?

Esä om Setomaa miis, tõsõlt puult Vinne piiri Pankjavitsast, a tuu talokotus müüdi viil inne mu sündümist maaha.

Imä om peri Kanepi vallast, Piitremõisast tsipakõnõ edesi, tõsõltpuult Kurgsuud.

Sügüse saati 50. Midä tahtnu viil elon är tetä?

(*Mõtlõs pikält*) Midägi muud võissi viil elon tetä külh. Ma olõ pääle ammõtnigutüü muud ka tennü: kümme aastat kombaini pääl, Soomõn sulatsõs olnu.

A langõvaŕoga ma külh hüpädä ei taha, vanõmba latsõ omma hüpänü, ma olõ päält kaenu, a esi külh ei himosta.

Küsse **HARJU ÜLLE**

Kiri Kaasanist

Võromaa miis **SAAREPUU JAANUS** läts tüüle Tatarimaalõ Kaasani kanti. Uma Lehe lugõjilõ jaga tä ummi tähelepanõkit elost täämbädsen Vinne riigin.

Viies kiri. Komandeeringun

Veitkese aigu tagasi kävemi kaeman ütte tõist tehast, kiä meile matõrjaali saat. Matõrjal olõ õs peris sääne nigu vaia ja nii sai sõs kaema mintüs, mis tuu hädä vai nii. Vinnemaal om säändse aśa jaos muidoki pühä sõna «komandirovka», miä om nii pühä, et ku naanõ vai tutva tuu ao seen helistäs, sõs üteldäs läbemäldä helüga, et «tavai põstra, ja v komadirovke!» ja pandas toro är. Mu meelest väega kipõ es olõ, selle et sõita olĺ viil katõssa vai ütessä vai kümme tunni, a ku inemine om iks *komadirovkan*, sõs ei massa tsurki.

Nii mi istsõmi ja sõidimi 700 kilomiitret läbi mõtsa hummogu poolõ ja lõpuots olĺ jo Uuralite «vüüsen», kos maa joba peris mägine. Kõik aig sattõ lummõ ja et tuud es jõuta kõrraga är korista, sõs olliva mäeküle täüs suuri veomassinit, miä hinnäst teosammuga ülespoolõ vidivä vai sõs vinnati näid vannu Kirovetsega.

11 tunni peräst ollimigi peräl. Jekaterinburgini jäi viil paarsada kilomiitret...

Koha pääl olĺ nõukaaignõ müüblitehas, mille üts umanik määnegi vällämaalanõ ja tõnõ umanik kotusõpäälidse kupõrnaatri «abi» elokotusõga Hollandin, nigu tä hinnäst meile tutvusť. Sääne suur ja paks ja täushabõnidõga müräkäs, kiä hummogus juu paki keefiri. A keefiripakil tulĺ korgi kinnätüs paki külest vallalõ, mispääle osa pakin olõvast keefirist ilma piten lakja ja päämidselt kupõrnaatri «abi» habõnihe ja silmi vahelõ linnaś. Tuu pääle kostsõ paar imäga köüdetüt vandmissõnna vinne värgi ja kvaliteedi kotsilõ ja jutt läts edesi. Juturito vaihõlt paistu mullõ, et kõik tuu tehassõ värk om sääl määndsidegi muiõ asju kokkosadamisõ peräst ja et nuu aśa omma köüdedü kupõrnaatri ja Hollandi «abistamisõga». Sõs olĺgi herräl aig minnä Hollandihe ja ma looda tä peräst, et sääl omma keefiripaki kimmämbä.

Mi lätsimi tehast kaema ja sääl saiva mu kahtlusõ kinnitüst: paistu, nigu olõs vanajummal kõndnu, üsän unik puutüümassinit, a sõs jäänü varbast vallalõ tulnu orantsi puukänga tall juurigu taadõ kinni, vanajummal sadanu nõna pääle ja massina linnanu suurõ kaariga läbi ilma ja õkvalt tuu nõukaaigsõ tehassõ katusõst sisse ja põrmandu pääle lakja.

Sääl nä no saisi, nigu tuu jummal juhať – «kingitüs» Hollandi valitsusõ käest… Lämmind olĺ sääl vast kuussäidse kraati, rämps, nii ravvast ku puust, egäl puul videlemän. Tuu keskel unik tavotitsit miihi ja tegevdirektri: mürägu usaldusmiis ja inneskine autojuht… Et autojuhi hariligult liimpuidu tegemisest suurt midägi ei tiiä, sõs olĺ tuu kõntsa keskel viil Maria Pavlovna, päältnätä 55aastanõ tarku silmiga naistõrahvas, kink olgõ pääl kõik tuu kupatus tegeligult saisõ.

Mi sõs seletimi näile, kuis taad asja võinu veitkese parõmbas krutti ja kon midägi paranda ni istsõmi autohe. Ja meist jäi vällä lumõsao sisse saisma Maria Pavlovna ja timä tarkust silmist paistu, et tä või jo kõnõlda toolõ kupõrnaatri «abilõ» ja tavotitsilõ miihile, et sitast saia ei saa, a ega tuust palĺo parõmbas ei lää. Õkva kaĥo olĺ timäst. Kodotii pääle ostsõmi pudõli viina…

PEEDOSAARÕ KAISA

Ütsäs tiatripäiv Puigal

Valbi Heidi (hääd kätt) Ruusmäe koolist olĺ üts parõmb mängjä tütärlats.

HARJU ÜLLE PILDI

17. urbõkuul kõrralď Puiga kuul vana Võromaa koolilatsilõ ütsändä võrokiilside näütemänge päävä. Nätä sai katsat koolilatsi tiatritükkü ja lisas viil Puiga rahvamaja naĺatükkü.

«Latsõ jäivä haigõs, tuuperäst olĺ seokõrd veidemb näütemänge,» seletäs päävä kõrraldaja Ruuli Helve ja ütles, et kavvõmbidõ kuulõ tulõkit mõoť iks ka kallis bussisõit. «A katõssa tükkü om kah iks paras ports!»

Puiga latsiaiast tulli hinnäst lava pääle näütämä tsilĺokõnõ kikas, kana, tsiga ja lehm. Tükü nimi olĺ «Kirgjä kikas»: lustlik lugu, kuis üts kana väega tahtsõ mõista kirgi ja tuuperäst haŕoť tuud üüse. Juhendaja Kivioja Linda ja Otsa Maarika olli 5–7aastaidsi latsiaialatsi üle uhkõ: «Väega tubli latsõ! Eks koton ka tsipa opsõva, a latsiaian iks teimi suurõmba tüü. Latsõ iks mõistva kõnõlda võro keelen, kellel viil koton kõnõldas, nuu saava iks häste arvu.»

Osola põhikooli 5. klassi poiskõnõ Kari Karl-Kristjan (11) olĺ pääosatäütjä tükün «Viis pakikõist». Tükk kõnõĺ tuust, kuis maamiis sääď pääliina minekit ja kuis terve külä naaś tälle ummi «väikukõisi» pakkõ üten sokutama: ummõlusmassin, korvitäüs munnõ, kassipoig, rõiva, lilli tütärlatsõ pääliina peigmehele...

«Vanõmba omma minnu opanu ja esi olõ ka opnu seod kiilt kõnõlama,» kõnõĺ naarusuuga Karl-Kristjan. «Näütemängupääväl olõ edimäst kõrda ja mullõ peris miildüs, a jah, närv olĺ külh seen, ku esinemä pidi. Osa jäi päähä inämb-vähämb häste. Edimädsel pääväl ku tükk kätte anti, olĺ suurõmb jagu teksti päävä lõpus pään.»

Pärnapuu Germo (11) Ruusmäe kooli 4. klassist astsõ üles tükün «Sulatsõluuq», midä trupp opsõ iks kuu aigu. «Rassõ olĺ iks päähä aia ja koolin kuun opsõmi,» seleť poiskõnõ, kiä kõnõlõs kõgõ inämb võro kiilt vanaimäga.

Mõnistõ kuul sai kittä hoolõga meisterdedü kostüüme iist.

Puiga kikas kanakõsõga.

Kari Karl-Kristjan.

Neo tükü, millest juttu olĺ, olli mu lemmigu, kukki ka tõsõ väiku esinejä olli tubli ja vahvakõsõ. Viil miildü mullõ tuu, kuis Puiga kooli poiskõsõ lustligult näütemänge vaihõpääl vanarahva tarkuisi pilli: «Uma lats kukupäts, tõsõ lats sitapäts», «Süümises olõ-i terve päiv aigu» jne.

«Näütemänge tasõ olĺ küländ ütetaolinõ, lustlikku mängmist võinu inämb olla,» hinnaś üts näütemänge kitmiskommisjoni liigõ Fastrõ Mariko Võro instituudist. Tõnõ liigõ, muinasjutukõnõlõja Kalme Helju üteĺ, et om muido «norija mutt», a näütemängupäävä kotsilõ tulĺ timä käest õnnõ häid sõnno. «Mullõ miildüs kõgõ rohkõmb Ruusmäe grupp uma vaba mängu ju huvitava ülesehitüsega,» üteĺ tä. Viil miildü tälle Osola kooli 1. klassi «Mütäuno pido» ja pääosatäütjä Saarõ Hipõ mängmine. Helju kitse viil ettevõtmisõ hääd kõrraldamist ja tuud, et kooli direktri kai kah kõik näütemängu är.

Kitmiskommisjon kitť ka kattõ parõmbat mängjät tütrikku (Valbi Heidi Ruusmäe ja Saarõ Hipp Osola koolist) ja kattõ poiskõist (Udsu Alvar Mõnistõ ja Kari Karl-Kristjan Osola koolist). Kõgõ parõmbas näütemängus tunnistõdi Ruusmäe «Sulatsõluuq».

Tulõvaasta kümnendäl näütemängupääväl luut pääkõrraldaja Ruuli Helve iks hulga häid koolilatsi tükke nätä ja et taad ettevõtmist iks edesi toetõdas.

Harglõ ja Karula kandi rahval om rassõ tohtri mano saia

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Kuis ti, maainemise, nakkati tohtri man käümä, ku valla perretohtri kolis är liina? Harglõ ja Karula kandi rahval om sääne hädä õkvalt silmi iin ja sama lugu või pia tulla ka muial vanal Võromaal.

Seo kuu edimädsest pääväst omma Kaagjärve ja Lüllemäe tohtripunkti kinni. Tohtri Paloveri Katrin võtt vasta Valga haigõmaja man. Harglõ tohtripunkt tüütäs kõrra nädälin viil mahlakuu lõpuni.

Ku Koikküläst om Valka alla katõkümne ja Kaagjärvelt kümme kilomiitret, sis Harglõ kandist 35. «Bussipilet om 40 kruuni, edesi-tagasi tulõ 80,» tege kipõ rehkendüse Harglõ pensionär Nirgi Salme (73), kelle tõi tohtri-hädäst kõnõlõma poig: Salme sattõ ilda aigu Valgan panga trepi pääl ja saa hädäperäst katõ karguga liiku.

«Valka ei saa ma kuigimuudu,» seletäs Kivi Luule (76) Apja küläst (Valgast 40 km). «Buss käü ülepäivi, bussi pääle om mu mant kats kilomiitret. Sis piät viil päiv otsa liinan pasma, inne ku kodu tagasi saat.» Luule tütär eläs Lüllemäel ja ku tohtri kah viil Lüllemäele käve, sai tütre abiga kõik tohtri-aśa aetus. A tüüaost saa-i jo naada Valka sõitma.

A Kaagjärve kandi rahval om Valka parõmb kävvü ku Lüllemäele, sai teedä Rebäse Marina (77) käest. «Tohtri mullõ miildüs: tä om tark arst, õnnõ väega krõpõ ütlemisega ja mõnõlõ seo ei miildü,» ütles Marina ja kitt ka valla sotsiaaltüütäjät Tanni Sirjet, kiä vidä hädälidse valla massinaga kasvai Tartohe vällä.

HARJU ÜLLE PILT

Nirgi Salme (kural), Sulevi Marge, Veerme Evi ja Rogenbaumi Monika omma murõn, kuis Harglõ rahvas tohtri mano saa.

Vahtsõt tohtrit om rassõ saia

Taheva vald tugi külh tohtripunkti 40-50 tuhandõ krooniga aastan, massõ kinni remondi, kommunaalkulu ja ostsõ eski vererõhu mõõtmisõ massina, a tuu kõgõga es õnnistu tohtrit Harglõhe jäämä meelütä.

Tuu olõ-i ka määnegi ime: minevä suvi meelüť suur Valga liin vahtsõt tohtrit tüüle 100 000 krooni ja ammõdikortinaga, a ütski es tulõ.

Murõlik Taheva vallavanõmb Rogenbaumi Monika kutsõ sis külärahva kokko ja uurõ, ku palĺo tahassi iks paigapäälist tohtripunkti – Mõnistõ tohtri olĺ lubanu kõrra nädälin käümä naada.

Nimekirja sai vallavanõmba üllätüses 600 asõmõl õnnõ sadakund inemist. «Inemise ei mõtlõ reaalsõlt – Kalli päält iks minnä Valga liina?! 40 kilomiitret, ku ei olõ autot?» vangutas tä pääd. «Massinalda vanainemiisi om terve vald täüs. Tüüinemisel om auto, a tüült saa-i jo niisama är. Mis saa kodovisiitest? Ja mis tuu kõik inemisele masma lätt?»

Sotsiaaltüütäjä Veerme Evi seletäs, et joba kolm aastakka viiäs inemiisi tohtri mano Tartohe vai Valka valla sotsiaalautoga. Ku kõik inemise nakkasõ Valka perretohtri mano tahtma, sis saa kõrraga üten võtta kolm-neli inemist ja sotsiaaltüütäjä tüüpäiv lättki õnnõ näide sohvris olõmisõ pääle är.

Mille sis inemise uskva, et saava esi Valgan tohtri man käütüs: Mõnistõ tohtri või mõnõ aasta peräst pensi pääle jäiä ja pelätäs, et sis saa-i inämb Valka Paloveri mano kah ja jäät peräkõrd peris ilma tohtrilda. A vallavanõmba sõnno perrä olõ-i tuu õigõ: uma piirkunna tohtri mano om inemisel ka ildampa egäl juhul õigus saia.

Märki võissi ka tuu pääle, et ku Harglõst iks tohtripunkt är kaos ja perretohtri mant inämb retseptega ei tulta, sis lätt kinni ka 110aastadsõ aoluuga Harglõ apteek.

«Ku inemise tulli tohtri manu, sis käve nä ka siden, apteegin, poodin, raamadukogun, panni hiusõlõikaja mano samas pääväs ao ja inne bussi pääle minekit kävevä viil surnuaialt kah läbi,.» seletäs vallavanõmb tohtripunkti häömise laembat mõomist tervele küläle.

Kas mõni umakandi nuur, tohtris opja inemine võissi olla nii kõva kodokandi iist saisja, et võinu tagasi tulla? «Hodarenkova, Kanguri poiss Lannamõtsast... A nuu viil alostiva opmist... Küünal lõpõtas, timä lätt Võrolõ. Pedäjä Anneli om joba tohtri, a timä om Saksamaal,» aroti vallavanõmb ja Nirgi Salme umavaihõl. «Kortõri mi külh lövvässi, a 100 000 kruuni joht anda ei olõ,» ohkas Rogenbaumi Monika. «Ja tohtri taht kõgõpäält kõrralikku nimistüt, et tulla.»

Ildambalt vahtsõ kuu algusõn piät Taheva vald vällä ütlemä, kas Mõnistõ tohtri abiga õnnistus Harglõ tohtripunkti alalõ jättä vai ei. Miä saa punktist ja laembalt umakandi elost, tuu om paikligõ inemiisi otsusta. Vallavanõmb luut väega, et inemise iks kõlistasõ ja vahtsõ tohtri nimekiri vinüs nii palĺo pikäs, et tohtripunkt alalõ jääs.

Naisipäiv Kulkna saarõ pääl

ÄMARIKU VOLLI

PLATSI LIISO TSEHKENDÜS

Lüübnitsä küläst paar-kolm kilomiitret om järve seeh Kulkna (Kolpino) saar. Sääl saarõ pääl om kolm kaluriküllä: Medli (Medeli), Kolpino (Kulkna) ja Sartovo (Tsertva).

Nüüt om saar jäänü Vinnemaa ala, nigu puul Setomaad. Lüübnitsä kaemistornist võit pikäsilmäga kaia, mis sääl saarõ pääl tetäs. Ku höste vidä, sis näet mõnt sõpragi Medeli külä vaihõl liikmah. Veiga häid sõpru jäi mul sinnä saarõ pääle palĺo.

Tuukõrd, ku ma sinnä saarõ pääle sõidi, olli ma Tsertvahe küllä kutsutu. Ma sai üte sõbraga kokko Lüübnitsä poodi man. Sääl tä mullõ süäme pääle panďki, õt ma tulõmalda õs jätnü.

Tuukõrd olliva puhkõpäävä trehvänü naisipääväga, nii õt iih olĺ kolm pidopäivä. Nigu seto naasõ pidävä baabapraasnikku, nii peivä naasõ saarõ pääl naisipäivä. Toda tiidse õga lollgi, õt ku naasõ pito pandva, sis om ka miihil kergemb viina mano päsemine.

Tuukõrd olli ma kohal õigõl aol, nigu viis kopkast kõrdsileti pääl. Pernaanõ panď mino tulõki avvost ka pudõli lavva pääle.

Tuu pudõli limpsemi kolmõkõistõ õdagudsõ söögi aigu ka är. Peremiis nakaś naasõ käest vahtsõt pallõma. Naanõ timmä jutulõ õs võta, läts är sängügi.

Ma tõi kotist vällä uma pudõli, midä tahtsõ hoita pääparandusõst. Tuu pudõli man mi löllötimi piaaigu kooni hummoguni vällä.

Järgmäne päiv olĺgi naisipäiv. Ku sõbõr minno sängüst üles rapuť, olĺ aig joba koskil pääle lõuna. Timä kõnõĺ mullõ, õt olĺ otsnu terve elämise läbi, a kostkiltki õs lövvä tsilkagi, minka pääd paranda.

Vanja (peremehe nimi) käve ka küläst viina otsmah, a õs anda, selle õt miihil olĺ olnu uma suu ligembäl.

Vanja olĺ käünü ka üte baabuska puul. Kuna pernaasõl olĺ är keeletü Vanjalõ viina andminõ, sis tulĺ peremiis ka säält tühält tagasi.

Vanja olĺ ütelnü, õt viina om vaia Volodja (nii kutsuti minno) jaost. Baabuska olĺ vasta ütelnü, õt ku Volodja viina taht, sis piät esi perrä tulõma. Nüüt sis Vanja rapuťki minno, õt läämi ruttu viina perrä, muido võit viil naisi kätte jäiä.

Baabuska poolõ joudsõmi kipõstõ, tä anď viina ka kipõstõ kätte. Säälsamah parandimi ka pää är, sis naksimi kodo poolõ minemä. Võtimi ka tagavarast viina üteh.

Üte kõrraga näimi suurt naisiparki. Vana Jekim pilliga kõgõ iih. Naasõ panniva meile larmiga vasta juuskma. Vanja röögähť mullõ: «Pakõ nüüt!» Nii ma sis hüpli nigu kits üle aidu ja pagõsi kodo.

Läts õks jupikõnõ aigu inne ku Vanja kodo ilmu. Timäl õs olõ säläh üttegi rõivahilpu, õnnõ kats paĺast kätt riista pääl. Timä olĺ lumõ pääl täütsä pallidõ jalguga. Mullõ tä üteĺ: «Tubli poiss, õt är joudsõt paeda.»

Vanja vannõ naisi, õt nuu timäl kõik puŕo pääst minemä raputiva. Vanja tundsõ kõrraga huvvi, kas mul viinapudõli alalõ jäivä? Ma rahusti timmä, õt viin om kõik alalõ ja vali tälle topõld pordsu viina.

Vanja jõi viina är, sis istõ veitkene rahuligult ja üteĺ: «Nimä olõsi su käest viina ka är võtnu, ku olõs sinno kätte saanu.»

Mul olĺ hüä miil, õt ma är joudsõ paeda, muido olõs ka ma palĺidõ riistuga Tsertva külä vaihõl juusknu, kos tollõ häbü ots olõs olnu?

Ma naksi miilde tulõtama, määndse nuu naasõ vällä näivä. Osa näist olĺ hinnäst miihis tennü, nä olliva jalga tõmmanu miihi püksi.

Püksõ külge olliva ummõldu riista kotsilõ kats kardohkat ja üts põrknas, nõna ala olliva hüstega vundsi joonistõdu, kimmähe olĺ ka piip suuh.

Nuu, kiä hinnäst pruudist olliva tennü, maalõvä hindäle hüdsega veiga pakso musta-musta kulmu ja huulõpulgaga tuliverevä laja huulõ.

A õi tiiä, määne olĺ tuu kunstnik, kiä joonisť õgalõ pruudilõ paprõ pääle valmist naisiriista, miä olĺ kas sis dressipüksõ vai jupka külge ummõldu.

Olĺ ka palĺo muid «kaunistuisi». Kõkkõ õi olõ miilde jäänü. Vanja üteť, õt jummal hoia meesterahval naisipääväl koski uulidsa pääl naisi kätte juhtumast. Naisipääväl piät naisi iist pagõma nigu surma iist. Naasõ omma kuiki terve tuu päävä hindä kätte võidõlnu. Tollõl pääväl piät mehe kotoh püsümä. Näile jäivä jo eläjä süütä, ka latsilõ süük tetä ja muido kodo kõrrah hoita.

Ma küsse Vanja käest, kuis naasõ Jekimi õi putu? Vanja üteť, õt näile om timmä vaia, selle õt Jekim om pillimiis. Jekimi söödetäs ja joodõtas nigu kuningat.

Viimädsel aol andas tälle viina jaoperäst, õt peris purjo õs jäänü ja naisi muusikast ilma õi jätäsi.

Nüüt naasõ hooĺtsõsõ tollõ iist, õt Jekim üts päiv pääle naisipäivä süüsi ja juusi nii palĺo ku kõttu mahas. Mehe kutsva toda päivä Jekimi praasnikust.

Viil naarď Vanja ka toda, õt küläh ütski naanõ õi mõista pilli mängi. Ku kiäki mõistasi, sis olõsi Jekimil kõrraga lips läbi.

Naasõ olliva kül ümbre Jekimi nii kavva, ku timä hinnäst hannani täüs laatõ, a üttegi miist õs lubata Jekimi kampa võtta.

Jekimi praasnigu aigu parandiva kül naasõ viil pääd, a võim olĺ joba miihi käch. Naasõ pidivä jälki ummi kohussit täütmä.

Maakerä ajagu eelektrit

RUITLASÕ OLAVI,
einstein

Euroopa Liidun naatas vähändämä hõõglampõ pruukmist ni aastast 2012 meil inämb parhilla harilikkõ hõõglampõ müügil ei olõ. Edespiten tulõ nakkama saia säästüpirne vai halogeenlampõga.

Õiõndajit om palĺo. Säästüpirn mass palĺo, näütäs viletsät valgust ja tükis nigu hõõglampki tihtipääle läbi palama. Jutt, et säästüpirn harilikust kümme kõrda kavvõmb vasta pidä, om võlss puha. Ma esi osti ütskõrd neli tükkü. Aasta peräst es olõ mul näid tüükõrran mitte üttegi.

Maailm lätt energiäsäästmise pääle ja tuu ei olõ esihindäst halv. Valgust ei olõki nii väega vaia. Veidükese aigu tagasi es tiiä kiäki elektrist ja kõik edimädse elektrienergiä pruukmistõ võtja teivä uma avastusõ lambiõli valgõl. Viil innemb tetti avastusõ peeruvalgõl... Ei olõ vaia saa-vatitsit pirne ette ja taadõ käändä... Inemine näütüses om luudusõ kõgõ keerolidsõmb näputüü ja inemiselast om aigõ algusõst pääle tävveste pümmen tettü.

Üts terve inemine kiis esi energiäst. Tagasikasujast energiäst! Panõ perän hernesuppi tagaotsa ette propeller, viä paar meetrit traati ja saatki otsa iin pirni palama. Peeru võit takastpuult palama panda ja ku pikält lasõt, jõud lats sinidse valgusõ käen raamatust lühkü luulõtusõgi läbi lukõ. Ku vallalidsõ pääga lats, sõs esiki päähä oppi. Ku kõik inemise tekütet energiä kokko koŕada, saa teda peris palĺo. Energiline inemine mulisõs, vehk kässiga, norskas, vähkres üüse unõn. Õnnõ püvvä energiä kinni ja salvõsta.

Pätte abiga saanu kah kõrraligult tagasikasujat energiät. Las ajasõ määnestki tsõõri ümbre ja tegevä elektrit. Üü ja päävä läbi. Päti ei saa kunagi ilmast otsa. Ku üts piässigi elektri tegemise man hinnäst koolnus juuskma, sis tulõva kats tükkü kõrraga timä asõmõlõ. Pätte om sisemaal kõvva rohkõmb ku tuult...

Energiät om sõski kavalamb koŕada säält, kon tedä väega palĺo om. Mu meelest tulõssi Maa püürlemise energiät kuigimuudu är pruuki. Mis tä õks tühält tsiirotas, hüdsehaŕa pääle, traadist mähüs ümbre ja om sääne võimas elektrimoodor, et ei olõ kellelgi süänd inemise käest kilovati iist kopkastki küssü. Kõik lambi, hõõg-, säästü- vai halogeeni, palasõ üüpäiv läbi ja jumala päiv ei lää inämb ilmangi ala.

Ku kiäki ei saa arvo, kohe tuu moodori mähüs kinni panda, sõs uurgõ keskeräkunna tegemiisi. Lugõgõ Kesknädälit ja eräkunna kodolehte. Ku nä joba tervele ilmalõ piduriklotsi pääle omma pandnuva ja kõrdalännült Maa püürlemist ja tõisi luudussäädüisi sekäse, kül löüdvä nä tuu kotusõ kah, kohekotsilõ õhku tuu nagõl kinni lüvvä.

Tossu Tilda pajatusõ

Võlsshambidõ eri. Pääle tuud, ku Uma Leht olĺ är trüknü mu jutu «Võlsshamba kaonu!», sai ma inemiisi käest mitu vahtsõt teedüst õnnõtusist võlsshambidõga. Nii et seokõrd panni kokko terve pundi juttõ.

Võlsshamba pini hambin

Vanaprovvalõ maalt kiroť hambatohtri vahtsõ võlsshamba. Õdagu pääle süümist panď tä nuu lavvanuka pääle, sinnäsamma ka kundi pini jaos.

Provva olĺ jo küländ vana ja es näe inämb häste. Hummogu vei kogõmalda üten kuntõga vällä ka uma võlsshamba. Sis sai arvo, ku pini olĺ nuu hindä hambihe haardnu ja jürämä naanu.

Es jää muud üle ku tulĺ jäl proteese peräst liina hambatohtri mano minnä.

Merelainõ pühkse proteesi suust

Herr Võromaalt läts lõunamaareisi aigu merre ujoma. Ujosi uhkõlõ, suu vallalõ. Äkki tulĺ merelainõ ni pühkse proteesi mehe suust.

Kos sa inämb näid üles lövvät, meri jo suur ja põhi kavvõn!

Juuminõ om halv

Küläpuuti tulĺ suurõ ikuga joodik vanamutt. Kõnõĺ, et olĺ eelmine päiv tõisiga poodi takan joonu. Koton näkť: võlsshamba kaonu!

Tulĺ hummogu näid otsma, a vahepääl olĺ tuu kotusõ pääl käünü kopamiis ni kaibnu suurõ mulgu. Kõik olĺ segi pööret, hambit es näe koskil!

Vanamutt tõoť sis, et juuminõ om halv ja ei võta inämb tsilkagi suu sisse...

Latsilõ

Vastussõq saatkõq Tartu 48, Võro liin 65609 Uma Leht vai info@umaleht.ee.

Manoq kirotagõq uma nimi, vannus, aadrõś ja telehvoninummõŕ. Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai kasette ja Uma Lehe klepse.

Mineväkõrdsõ viktoriini õigõq vastussõq:

1. kuldnokk
2. tsirgupäiv
3. kahr käänd käpä pääle
4. pääväkäänäk
5. peeti mokalaata

Kokko sai sõna *nagõl*.
Avvohinna saa **Siidra Heret (12)** Tsoorust.

Märgiq, mis ommaq naidõ mõistatuisi vastussõq. Ku märgit õigõhe, saat vastussidõ tähist kokko üte hariligu võro keele sõna! Vastussit oodami nika ku 2. mahlakuu (02.04) pääväni!

1. SIIDINIIDI KERÄKENE, SÄIDSE MULKU SISEN?
t) nädälipääväq
v) inemise pää
s) tarõ

2. VALGÕ KIVI AIDA ALL?
ä) lehmä utar
a) kardok
e) silmäq

3. MÜRRÄS KU HÄRG, TSUNG KU TSIGA, LINDAS KU TSIRK?
i) sitasitik
a) müger
o) kana

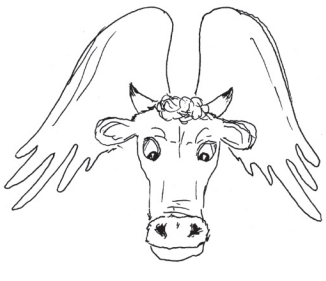

4. TSIBERIGUQ-TSÄBERIGUQ, MÄE KÜLLEN KÜKÜTÄSEQ?
m) näpoq
s) ubinaq puu küllen
t) kõrvaq

5. ÜTS SANT, SADA MÄNTLIT?
r) hiusõq
s) kapstapää
e) niidirull

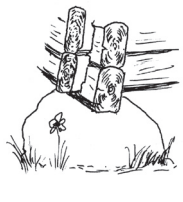

1.	2.	3.	4.	5.

Küsümüseq tekk PERÄMÄDSE ENE
Pildiq tsehkend´ SAARÕ EVAR

Hüvä nõu

Täüdedü peedi

Keedä är ports vähämbit piite. Jahuta keededü peedi külmän viin kipõlt maaha. Lõika peedi poolõs ja tii seest tühäs nigu kausikõsõ. Põhi lõika kah alt är, et piit häste pistü püsüssi.

Täüdä peedi seguga:
Hakit heeringäfilee
Keededü muna
Hapukurk
Perrä jäänü peeditükükese
Sipul (häste piinüs hakki)
Hapund kuurt ja majoneesi

Täüdedü peedi võit tomadi ja sibulaga ilosas tetä, peedile kahvliga mustri pääle tõmmada. Saa illus pidulavvakaunistus.

KRUUSAMÄE MAIMU

Loeng kotussõnimmist

28. urbõkuu pääväl (28.03) kell 10 kõnõlõs kotussõnimmi uurja Saarõ Evar Võromaa muusõumin kotussõnimmist.

Saman tulõ ka Võromaa suguvõsa-uurjidõ kokkosaaminõ. Oodõdu omma kõik vana ja vahtsõ suguvõsa-huvilidsõ.